

РОЗДІЛ 1

Нервовий зрив у Конолюба-Товстуну розпочався того дня, коли йому зателефонувала Глорія й запитала, чи немає в нього раптом трохи «Нембуталу». Він поцікавився, навіщо той їй, а вона відповіла, що має намір себе вбити. Вона телефонувала всім знайомим. Їй вже вдалося дістати п'ятдесят таблеток, однак треба було ще тридцять чи сорок, щоб перестрахуватися.

Конолюб-Товстун одразу зрозумів, що в такий спосіб вона просила про допомогу. Вже багато років Товстуну не полишала маячна ідея, що він може допомогти людям. Якось його психіатр сказав, що для одужання йому потрібно зробити дві речі: зіскочити з трави (чого він і досі не зробив) і відмовитися від спроб допомогти людям (він і далі намагався їм допомогти).

Правду кажучи, у нього не було «Нембуталу». У нього взагалі не було снодійних. Він їх ніколи не вживав. Він сидів на спідах. Тому, навіть якби захотів, не міг би дати Глорії снодійне, за допомогою якого та себе б убила. Але так чи інакше він би цього не зробив.

— У мене є десять, — сказав він. Адже якби сказав правду, то вона б повісила слухавку.

— Тоді я під'їду до тебе, — мовила Глорія спокійним, розсудливим голосом, таким самим тоном вона просила його про таблетки.

Так він збагнув, що вона не просила про допомогу. Вона й справді шукала спосіб померти. Вона була цілком божевільною. Бо якби не була, то не розповідала б кожному, навіщо шукає таблетки, адже так вона перетворювала їх на співучасників. Він мав би хотіти, щоб вона померла, аби на таке погодитися. Але у нього, як врешті й у будь-кого іншого, не було для цього жодного мотиву. Глорія була лагідною та добре вихованою, хоча й вживала багато кислоти. Було очевидно, що відтоді, як він розмовляв із нею востаннє шість місяців тому, кислота роз'їла їй мозок.

— Що ти робила весь цей час? — запитав Товстун.

— Була у шпиталі «Гора Сіон» у Сан-Франциско. Я намагалася накласти на себе руки, і матір заперла мене туди. Мене випустили минулого тижня.

— Ти вилікувалась? — запитав він.

— Так, — відповіла вона.

Саме тоді у Товстуна й почав їхати дах. У той час він цього ще не знав, але його втягнули в огидну психологічну гру. Він ніяк не міг би з неї вибратися. Разом зі своїм мозком Глорія Кнудсон занапастила і його, свого друга. Імовірно, вона занапастила подібними телефонними розмовами ще шістьох чи сімох людей, друзів, які її щиро любили. Також, безперечно, вона зруйнувала життя своїм батькам. У її розсудливому тоні Товстуну вчувалася нігілістична затятість і різке скреготіння порожнечі. Він мав справу не з людиною; на іншому кінці дроту сиділа істота, якою керував чистий рефлекс.

Однак тоді він ще не знав, що іноді збожеволіти — це цілком адекватна відповідь на реальність. Чути, як Глорія розсудливо просить допомогти їй померти, означало вдихнути цю заразу. Це була китайська пастка

для пальців, де що сильніше ти смикав, аби їх звільнити, то міцніше вона стискалася.

— Де ти зараз? — запитав він.

— В Модесто. У будинку батьків.

Оскільки він жив в окрузі Марин, вона була на відстані кількогодинної поїздки автомобілем. Мало що змогло б переконати його здолати такий шлях. Це була чергова порція божевілья: тригодинна поїздка, щоб роздобути десять таблеток «Нембуталу». Чому б в такому разі не набрати вже повну машину? Навіть свій ірраціональний вчинок Глорія не могла здійснити раціонально. «Красно дякую, Тіме Лірі, — подумав Товстун. — Тобі й твоєму вихвалянню радощів розширеної за допомогою наркоти свідомості».

Він ще не знав, що тут ішлося також і про його життя. Це було в 1971 році. У 1972-му він вже буде на півночі у Ванкувері, в Британській Колумбії, де самотній, переляканий і без гроша намагатиметься вкоротити собі віку в чужому місті. Однак зараз це знання милосердно лишалося для нього недоступним. Він хотів лише одного: якось заманити Глорію в округ Марин, щоб мати змогу їй допомогти. Один із найбільших проявів Божого милосердя полягає в тому, що він повсякчас приховує від нас правду. У 1978-му, цілковито збожеволівши від горя, Конолюб-Товстун переріже собі вени на зап'ясті (спроба самогубства у Ванкувері виявиться невдалою), проковтне сорок дев'ять таблеток дигіталісу й сидітиме у замкненому гаражі, увімкнувши двигун автомобіля, однак і цього разу зазнає невдачі. Що ж, тіло наділене властивостями, про які розум навіть не підозрює. А втім, розум Глорії повністю контролював її тіло; вона була *раціонально* божевільною.

Більшість випадків божевілля можна виявити за чимось химерним і театральним. Ти одягаєш на голову каструлю, обмотуєшся довкола талії рушником, розфарбовуєшся фіолетовими фарбами й виходиш на вулицю. Глорія ж зберігала свій звичний спокій, а також ввічливість і гарні манери. Якби вона жила в Стародавньому Римі або Японії, її б взагалі не помічали. Її вміння водити машину, очевидно, лишилося неушкодженим. Вона щоразу зупинялася на червоний сигнал світлофора й не перевищувала швидкість — принаймні так було аж до тієї поїздки за таблетками «Нембуталу».

Мене звати Конолюб-Товстун і я пишу це від третьої особи, щоб досягнути вкрай необхідної об'єктивності. Я не кохав Глорію Кнудсон, однак вона мені подобалася. Разом із чоловіком вони влаштували в Берклі вишукані вечірки, і нас із дружиною завжди туди запрошували. Глорія годинами готувала невеликі сендвічі й подавала гостям різноманітні вина, вона також елегантно одягалася з цієї нагоди й завдяки коротко підстриженому кучерявому волоссю кольору піску мала чарівний вигляд.

У будь-якому разі в Конолюба-Товстуну не було «Нембуталу», тож він не міг їй його дати, тому через тиждень Глорія вистрибнула з вікна десятого поверху будівлі Синанону в Окленді, штат Каліфорнія, і розбилася об тротуар так, що шматки розлетілися по всьому бульвару Мак-Артура, а Конолюб-Товстун і далі потай занурювався у злигодні й хворобу, щось на кшталт хаосу, який астрофізики вважають долею всього всесвіту. Однак Товстун випереджав свій час і випереджав усесвіт. Зрештою він забув, яка саме подія спровокувала його занурення в ентропію; Бог милосердно приховує від нас минуле так само, як і майбутнє. Довідавшись

про самогубство Глорії, він упродовж двох місяців тільки те й робив, що плакав, дивився телевизор і вживав ще більше наркоти — також у нього почав потрохи їхати дах, але він про це не здогадувався. Бо безмежним є милосердя Господне.

Власне, всього рік тому Товстун втратив дружину, яку здолала психічна хвороба. Це нагадувало чуму. Ніхто не міг сказати, наскільки важливу роль тут відіграли наркотики. Цей період в житті Америки — з 1960-го по 1970-й — і це місце, район затоки Сан-Франциско в Північній Каліфорнії, були повністю їбанутими. Шкода, що мені доводиться вам таке казати, але це правда. Цього не приховати жодними вигадливими словами чи пишномовними теоріями. Влада стала такою ж психотичною, як і ті, на кого вона полювала. Вона прагнула позбутися всіх людей, які не були клонами владних інституцій. Представників влади переповнювала ненависть. Товстун бачив, що поліціянти зиркають на нього, мов люті пси. Того дня, коли чорношкіру марксистку Анджелу Девіс перевели з в'язниці округу Марин, влада розтрощила громадський центр міста. Так вона намагалася збити з пантелику радикалів, які інакше могли б спричинити клопоти. Ліфти було відключено від живлення, на дверях вивісили фальшиві таблички, окружний прокурор кудись заховався. Товстун усе це бачив. Того дня він подався у громадський центр, щоб віднести в бібліотеку книжку. Коли він проходив через електронний металодетектор на вході до центру, двоє копів вихопили з його рук книжку й інші папери, які він мав із собою. Це його неабияк спантеличило. Власне, весь той день його спантеличував. У кафетерії озброєний коп спостерігав за всіма, хто там обідав. Додому Товстун повернувся

на такі, побоюючись їхати власним авто й запитуючи себе, чи він, бува, не збожеволів. Він і справді збожеволів, як, втім, і всі інші.

За професією я письменник-фантаст. Я працюю з фантазіями. І саме моє життя — фантазія. Однак попри все це, Глорія Кнудсон спочиває в труні в Модесто, штат Каліфорнія. У моєму фотоальбомі є світлина вінків з її похорону. Фото кольорове, тож можна побачити, які гарні ці вінки. На задньому плані видно запаркований «фольксваген». Також там можна побачити, як я пробираюся у «фольксваген», коли відправа ще триває. Я просто не можу там більше перебувати.

Після закінчення відправи ми з колишнім чоловіком Глорії Бобом і ще якимось заплаканим його — і її — другом, попри те, що було вже доволі пізно, вирішили з'їсти сніданок у фешенебельному ресторані в Модесто, який розташовувався поблизу цвинтаря. Офіціантка посадила нас за столик у глибині закладу, оскільки ми скидалися на хіпі, хоча й були в костюмах і краватках. Нам було на це начхати. Не пам'ятаю, про що ми розмовляли. Попередньої ночі ми з Бобом, тобто я маю на увазі, Боб і Конолюб-Товстун поїхали машиною до Окленда, щоб переглянути фільм, який називався «Петтон». Незадовго до відправи на цвинтарі Товстун вперше зустрівся з батьками Глорії. Як і їхня покійна донька, вони поставилися до нього надзвичайно люб'язно. У старомодній вітальні в стилі каліфорнійського ранчо стояло кілька друзів Глорії, поринувши в спогади про особу, яка їх усіх поєднувала. Як і можна було очікувати, на обличчі місіс Кнудсон було надто багато макіяжу; жінки завжди використовують надто багато макіяжу, коли хтось помирає. Товстун погладжував kota мертвої дівчини, Генерального

секретаря Мао. Він згадував ті кілька днів, які Глорія провела разом із ним, коли даремно приїхала до його дому по «Нембутал», якого в нього насправді не було. Коли його брехню було викрито, вона поставилася до цього непохитно, навіть із деякою байдужістю. Коли маєш отот померти, то вже не переймаєшся дрібницями.

— Я сам їх прийняв, — сказав їй Товстун, доповнюючи одну брехню іншою.

Вони вирішили поїхати на пляж, на великий океанський пляж на півострові Пойнт-Реес. Вони подалися туди «фольксвагеном» Глорії, Глорія була за кермом (йому жодного разу не спало на думку, що вона може піддатися раптовому імпульсу й покінчити з ним, із собою та автомобілем) і через годину вже сиділи на піску й курили траву.

Найбільше Товстуна цікавило те, чому вона вирішила себе вбити.

Глорія була вдягнена у вилинялі від численного прання джинси та футболку, на якій спереду красувалося розтягнене в широкій усмішці обличчя Міка Джаггера. Оскільки було приємно відчувати пісок під ногами, вона зняла взуття. Товстун зауважив, що нігті на пальцях її ніг були пофарбовані червоним лаком і бездоганно доглянуті. «Вона померла, як і жила», — подумав він про себе.

— Вони привласнили мій банківський рахунок, — мовила Глорія.

За якийсь час з її розміреної, чіткої розповіді він зрозумів, що «вони» не існують. Глорія розгорнула перед ним панораму цілковитого й затятого божевілля, висловленого з витонченою лаконічністю. Вона доповнила свою розповідь щонайдрибнішими подробицями, вдаючись до засобів не менш точних, ніж інструменти

стоматолога. У її оповіді не існувало вакууму. Він не міг відшукати в ній і найменшої помилки, звісно, за винятком передумови, з якої вона виходила, а саме — що всі її ненавидять і мріють позбутися та що з усіх поглядів вона була повною нікчемою. Розмовляючи, вона почала щезати. Він спостерігав, як вона щезає. Це було щось неймовірне. Глорія з її розміреністю слово за словом знищувала своїм мовленням власне існування. Це була раціональність, поставлена на службу... «Що ж, — подумав він, — на службу неіснування». Її свідомість перетворилася на одну велику, досвідчену машину для стирання. Зараз від неї насправді лишилося лише лушпиння, іншими словами, тіло, у якому більше не було душі.

«Вона вже мертва», — усвідомив він того дня на пляжі.

Прикінчивши траву, вони блукали вздовж берега й час від часу обмінювалися кількома фразами про водорості й висоту хвиль. У небі викрикували чайки, пролітаючи над їхніми головами, мов диски для гри у фризбі. Кілька людей сиділи тут і там або походжали пляжем, але переважно він був безлюдним. Знаки застерігали відвідувачів про підводні течії. Товстун нізачо не міг збагнути, чому Глорія не могла просто податися за лінію прибою. Йому ніяк не вдавалося проникнути в її думки. Вона була здатна думати тільки про «Нембутал», якого й досі потребувала, або ж уявляла, що потребує.

— *Workingman's Dead*³ мій улюблений альбом «Мерців», — зауважила Глорія, поки вони гуляли. — Але я не вважаю, що їм варто заохочувати вживання кокаїну. Рок слухає багато дітлахів.

3 *Workingman's Dead* (англ., «Мертв'як робітника») — п'ятий студійний альбом американського рок-гурту *The Grateful Dead* (досл.: «Вдячні мерці»).

— Вони й не заохочують. У їхній пісні просто йдеться про людину, яка його вживала. І це довело її до смерті, хоча й не безпосередньо. Вона винесла собі мізки.

— Але саме тому я й почала вживати наркотики, — сказала Глорія.

— Через *Grateful Dead*?

— Тому, — мовила Глорія, — що всі хотіли, аби я їх вживала. Я так втомилася робити те, що очікують від мене інші.

— Не вбивай себе, — сказав Товстун. — Переїжджай жити до мене. Я зараз сам. І ти мені справді подобаєшся. Принаймні спробуй якийсь час. Просто перевези до мене свої речі. Тут я й мої друзі. Ми могли б робити разом багато цікавого, наприклад, мандрувати в різні місця, як-от ось цей пляж. Хіба тут не гарно?

На це Глорія нічого не відказала.

— Я почуватимусь жакливо до кінця життя, — сказав Товстун, — якщо ти себе вб'єш.

Як він пізніше усвідомив, сказавши це, він надав їй зовсім неправильні причини, щоб і далі жити. Так вона б робила це як послугу іншим. Навіть якби він роздумував про це багато років, то не зміг би надати їй гіршу причину лишатися живою. Вже краще переїхати її «фольксвагеном», здаючи назад. Саме тому недоумки й не працюють на гарячих лініях для самогубців. Товстун довідався про це у Ванкувері, коли, охоплений самовбивчим бажанням, зателефонував у Кризовий центр Британської Колумбії й отримав фахові поради. Між ними й тим, що він того дня сказав Глорії на пляжі, не було нічого спільного.

— Я б хотіла лишитися в тебе на ніч, — сказала Глорія, коли зупинилася, щоб прибрати невеликий камінець, який пристав до її ступні.

Ці слова викликали в Товстуні мимовільні сексуальні фантазії.

— Біз пітань, — сказав він, бо саме так говорив у ті дні. Контркультура мала цілу збірку таких фраз, які майже нічого не означали. Товстун звик поєднувати одразу кілька в одному реченні. Так він зробив і цього разу, помилково, з огляду на власну хтивість, вірячи, що врятував подрузі життя. Його здатність мислити розсудливо, яка й так була мало чого вартою, досягнула нових глибин занепаду. Тут ішлося про життя хорошої людини, це життя було в його руках, а він міг думати лише про можливість потрахатися.

— Кльова ідея, — лепетав він, поки вони блукали далі. — Просто бомбезна.

А через кілька днів вона була вже мертвою. Ту ніч вони провели разом, хоча й спали одягненими; вони не кохалися; наступного дня по обіді Глорія поїхала, нібито для того, щоб забрати речі з дому батьків у Модесто. Більше він її не бачив. Упродовж кількох днів він чекав, що вона повернеться, а тоді одного вечора задзвенчав телефон і в слухавці пролунав голос її чоловіка Боба.

— Де ти зараз? — запитав Боб.

Це питання його спантеличило; він був вдома, там, де і його телефон, на кухні. Голос Боба видавався спокійним.

— Я тут, — сказав Товстун.

— Сьогодні Глорія наклала на себе руки, — сказав Боб.

У мене є фото, на якому Глорія тримає на руках Генерального секретаря Мао; Глорія стоїть навколішки й посміхається, і її очі радісно виблискують. Генеральний

секретар Мао намагається втекти. Зліва від них видно різдвяну ялинку. На звороті фото місіс Кнудсон вивела охайними літерами:

*Як ми змусили її почуватися
вдячною за нашу любов.*

Мені так і не вдалося з'ясувати, чи місіс Кнудсон написала це вже після смерті Глорії, чи раніше. Кнудсони надіслали мені фото — тобто надіслали фото Конолюбу-Товстуну — через місяць після похорону Глорії. Товстун написав їм і попросив її фотографію. Спочатку він звернувся з цим проханням до Боба, але той сердито відповів: «Навіщо тобі фото Глорії?» На це питання в Товстуну не було відповіді. Коли Товстун спонукав мене це написати, він запитав, чому, на мою думку, це прохання так розлютило Боба Ленглі. Я не знаю. І мені байдуже. Можливо, Бобу було відомо, що Глорія і Товстун провели разом ніч, і це викликало в нього ревності. Товстун часто казав, що Боб Ленглі шизофреник; він стверджував, що Боб сам йому в цьому зізнався. У шизофреників афекти не збігаються з думками; вони страждають від так званого «сплощення афекту». Шизофреник не бачив би причини змовчати таке про себе. З іншого боку, після відправи на цвинтарі Боб схилився й поклав на труну Глорії троянду. Це трапилося приблизно в той час, коли Товстун почав задкувати до свого «фольксвагена». Яка з цих реакцій є більш доречною? Товстуну, який ридав на самоті у своєму припаркованому авто чи колишнього чоловіка, який схилився з трояндою в руці, нічого не кажучи, не виказуючи жодних емоцій, однак все ж таки щось роблячи... Товстун ніяк не допоміг під час

похорону, хіба що приніс із собою букет квітів, який купив в останню мить на шляху до Модесто. Він віддав їх місіс Кнудсон, яка зауважила, що вони чудові. Пізніше Боб їх повикидав.

Після похорону, коли вони вже сиділи у фешенебельному ресторані й офіціантка сховала їх подалі від очей інших відвідувачів, Товстун запитав Боба, що Глорія робила в Синаноні. Адже, як він подумав, вона мала нібито зібрати свої речі й повернутися в округ Марин, щоб жити разом із ним.

— Карміна вмовила її піти в Синанон, — сказав Боб. Тобто місіс Кнудсон. — Через вживання наркотиків.

— Не схоже, що вони їй надто допомогли, — сказав Тімоті, друг, з яким Товстун був не знайомий.

Трапилося ось що: щойно Глорія увійшла в будівлю Синанону, як вони одразу вдалися до своїх брудних ігор. Хтось пройшов повз неї, поки вона чекала на співбесіду, і навмисне зауважив, яка вона бридка. Наступна особа, яка промарширувала повз, повідомила їй, що її волосся схоже на штуку, у якій ночували щурі. Глорія завжди почувася невпевнено щодо свого кучерявого волосся. Вона хотіла, щоб воно було довгим та прямим, як будь-яке інше волосся в цьому світі. Ніхто не знає, що б сказав третій член Синанону, оскільки перш ніж він з'явився, Глорія вже подалася на десятий поверх.

— У Синаноні завжди так працюють? — запитав Товстун.

— Це техніка, яка має на меті розладнати особистість. Фашистська терапія, що робить людину цілковито направленою назовні й залежною від групи. Тоді вони можуть сформувати нову особистість, що не зосереджена на наркотиках.

— Хіба вони не усвідомлювали, що їй переповнюють суїцидальні думки? — запитав Тімоті.

— Звісно, — відказав Боб. — Вона ж їм телефонувала й розмовляла з ними; вони знали, як її звати і чому вона до них прийшла.

— Ти говорив із ними після її смерті? — запитав Товстун.

— Я якось подзвонив їм і запитав, чи міг би я порозмовляти з кимось із керівників, і коли мене з'єднали, сказав йому, що вони вбили мою дружину. Чоловік відповів, що було б добре, якби я приїхав і навчив їх, як діяти, коли маєш справу з суїцидально налаштованими людьми. Він був страшенно засмучений. Мені було його шкода.

Почувши таке, Товстун вирішив, що в Боба й самого не все гаразд з головою. Бобу було шкода Синанон. Боб повністю їбанувся. Усі їбанулися, включно з Карміною Кнудсон. У Північній Каліфорнії взагалі не лишилося нормальних людей. Саме час переїхати звідси в якесь інше місце. Він їв салат і розмірковував, куди б податися. Потрібно вшитися з країни. Втекти в Канаду, як ті, хто ухиляється від призову. Він особисто знав десятох хлопців, які накивали п'ятами в Канаду, щоб не воювати у В'єтнамі. Цілком імовірно, що у Ванкувері він зустрівся б із півдюжиною знайомих. Він чув, що Ванкувер — одне з найгарніших міст у світі. Як і Сан-Франциско, це великий порт. Там він міг би почати нове життя й забути про минуле.

Поки він сидів, копирсаючись у салаті, йому спало на думку, що коли Боб зателефонував йому, то сказав не «Глорія наклала на себе руки», а «сьогодні Глорія наклала на себе руки», так немов було неминучим, що одного дня вона це зробить. Можливо, у цьому вся причина,

у цьому припущенні. Для Глорії увімкнули лічильник, так ніби вона писала тест із математики. Хто тут справді божевільний? Глорія чи він сам (імовірно, він сам), чи, може, її колишній чоловік або ж усі вони разом, усе населення району затоки Сан-Франциско, і не в якомусь метафоричному сенсі, а в цілком буквальному технічному сенсі? Потрібно зазначити, що один із найперших симптомів психозу полягає в тому, що людина відчуває, ніби божеволіє. Це ще одна китайська пастка для пальців. Неможливо думати про це, не стаючи його частиною. Розмірковуючи про божевілля, Конолюб-Товстун дедалі глибше в нього занурювався.

Шкода, що я не міг йому допомогти.